

Петте клавирни миниатюри на Димитър Ненов като задължителна програма в клавирните конкурси „Димитър Ненов“

Николай Желязков

1. Личността Димитър Ненов

Димитър Стефанов Ненов е пианист, композитор, музикален педагог, архитект и общественик. Представител е на т. нар. „второ поколение“ български композитори. Роден е на 19 декември 1901 г. в Разград. Още от малък развива музикалните си способности. Той си спомня, че на четиригодишна възраст познавал нотите и с часове слушал майка си как свири. С навършване на шест години започват неговите уроци по пиано, под нейното ръководство. Първите му концертни изяви са в Плевен и Свищов, пред близки на семейството. Първата си композиция записва около дванадесетгодишна възраст. Той пее в църковни хорове, дирижира и свири в оркестри, а също така известно време учи и свири на виолончело. След 1917 г. започва да получава два-три пъти в годината уроци от изтъкнатия клавирен педагог проф. Андрей Стоянов, а няколко години по-късно, уроците се превръщат в системни. Той започва да участва в продукции на класа и талантът му предизвиква голям интерес. През 1920 г. Димитър Ненов завършва с отличие Първа мъжка гимназия. Той иска да продължи музикалното си образование и настоява пред родителите си да бъде изпратен да учи музика във Виена. Те отказват и през 1920 г. той заминава да следва архитектура във Висшето политехническо училище в Дрезден, като същевременно посещава и Дрезденската консерватория. Той казва:

„Архитектурата избрах пред другите, ръководен от моя инстинкт, че повече от всички други образования ще ми позволи да работя музика. А като творчество ще ми помогне да развихря силите си за постигане на своите идеали за „свободно творчество“, а същевременно ще задоволява моите творчески амбиции“¹. Лекциите по архитектура бързо го увличат, а като интригуващ клавирен изпълнител е канен често на традиционните музикални вечери, където се запознава с видни европейски творци. След първия семестър Ненов напуска Консерваторията и паралелно със следването във Висшето политехническо училище взема уроци по пиано при проф. Карл Фелинг. От зимата на 1925 г. Ненов е музикален ръководител на балетната труппа на Йолес, с която пътува из цяла Германия. Увеличават се неговите рецитални изяви в Дрезден, Бауцен и други градове. Същата година той се връща в България. Решава да получи професионална реализация като архитект, докато се адаптира към културно-обществената среда. Първоначално постъпва като стажант-архитект в частно архитектурно бюро, а малко по-късно в Окръжното инженерство. Скоро след пристигането си, той е изпратен в Първомай, за да се заеме с възстановяването на града след земетресението през 1928 г.

В края на 1930 г. архитектът се връща в София и постъпва на работа в отделение „Пътища“ към главна дирекция БДЖ. От същата година започват и неговите педагогически ангажименти в частно музикално училище. Получава еднократно подпомагане от Министерството на Народното просвещение и заминава за Италия. Записва курс за висше пианистично майсторство при проф. Петри в Болоня. След дипломирането си там се връща отново в България и през 1934 г. приема поста на музикален уредник на Радио София.

¹ Цит. по: Смилков, Ромео. Клавирната музика на Димитър Ненов. София/Пловдив, 2017, с. 23.

Междувременно не спира неговата концертна и композиторска дейност и той се превръща в една от най-крупните фигури в българския културен живот.

2. Клавирните конкурси „Димитър Ненов“

През 1975 г. за пръв път в Разград се провеждат Музикални дни „Димитър Ненов“, в които участват камерни и солови състави, както и симфонични оркестри. Целта на Музикалните дни е да се популяризира творчеството на Димитър Ненов. Те се провеждат се на всяка четна година и са с национален характер. Едновременно с тях се провеждат и творчески срещи на млади пианисти до 18-годишна възраст. От 1995 г. творческите срещи прерастват в самостоятелен национален конкурс на името на Димитър Ненов. В него право на участие имат пианисти от 16 до 30- годишна възраст, а задължителният репертоар включва едно от следните произведения: Вариации, Токата и Миниатюри. Откриването на Първия национален конкурс е на 2 април 1995 г. с концерт на Разградска филхармония с диригент Красен Иванов и солист Йовчо Крушев. Програмата включва Димитър Ненов – Балада № 2 за пиано и оркестър, и Цезар Франк – Симфония в ре минор². Конкурсът се провежда през три години, а от 2001 г. приема международен статут. Като международен конкурсът има шест издания – 2001, 2004, 2008, 2011, 2014, 2016 г. Лауреати на първи награди през годините съответно са: Гюлден Гьокшен – Турция, Андрей Ангелов, Виктория Василенко, Сирма Красиминова, Богдан Иванов. През 2016 г. не се присъжда първа награда, а наградата за най-добро изпълнение на творба от Димитър Ненов се връчва на нашата колега Мила Михова. Седмото издание

² Чимширов, Георги. Концерти 1947 – 1997.

http://georgichimshirov.com/page5.html?fbclid=IwAR1nbi51sOfsoLBcakleh9cwMIRZB1j8KRQ0hSLX5B_jkA7nwaD-VxvHQ4s#top.

на конкурса е трябвало да се проведе през октомври месец 2018 г., но няколко седмици преди откриването се отменя.

Паралелно с международния конкурс в Разград от 2008 г. започва да се провежда и национален конкурс за млади пианисти „Димитър Ненов“. В конкурса могат да вземат участие деца и младежи до 18-годишна възраст, изучаващи пиано в музикални школи, школи по изкуствата, музикални паралелки или при частни педагози. Проведени са общо седем издания – 2008, 2009, 2011, 2013, 2015, 2017 и последното – в края на март тази година. През годините са се явили над 250 деца от Шумен, Силистра, Габрово, Казанлък, Добрич, Варна, Търговище, Козлодуй, Велико Търново и други. Като задължителен репертоар и на този конкурс се изпълняват пиеси по избор от цикъла „Миниатюри“. Освен солови изпълнители в конкурса могат да вземат участие и клавирни дуа.

3. Клавирният цикъл „Миниатюри за пиано“ от Димитър Ненов

Ненов често нотира впоследствие съществуващи само в клавирното му изпълнение творби. Клавирният цикъл „Миниатюри за пиано“ е записан в периода 27.07.1945 – 09.06.1946 г. През 1949 г. поредицата от пет миниатюри е отпечатана за първи път под редакцията на Панчо Владигеров. Често в концертите си Димитър Ненов изпълнява различен брой пиеси – пет, шест или седем. Окончателният вариант на опуса „Миниатюри“ включва пет пиеси – „Прелюд“, „Песен“, „Стакато“, „Пасторал“ и „Гайда“. Останалите две пиеси са обединени в микроцикъл, наречен „Приказка и танц“ и композиторът ги определя като детски пиеси. Пиесите от цикъла „Миниатюри“ и „Приказка и танц“ могат да бъдат структурирани в различни конфигурации в зависимост от предпочитанията на изпълнителя. Възможно е

пиесите да бъдат свирени самостоятелно като цикъл от 5 пиеси или като цикъл и 7 пиеси. Често Димитър Ненов е изпълнявал седемте пиеси заедно, като след „Прелюда“ е свирил „Приказка“ и „Танц“. Така е вмъквал микроцикъла, а след него е продължавал с останалите четири пиеси – „Песен“, „Стакато“, „Пасторал“, „Гайда“. При такова изпълнение се запазва контрастната съпоставка бавно – бързо и се очертава тонално подреждане:

C dur – a moll – G dur – e moll – F dur – d moll – D dur.

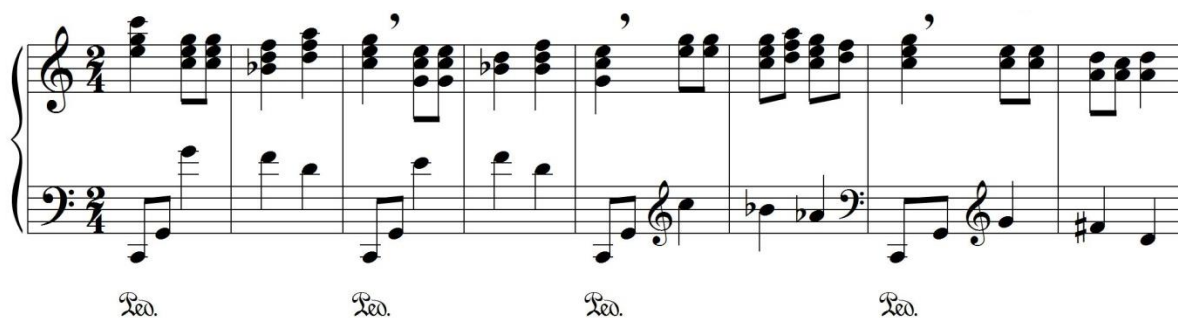
Интересен факт е, че в манускрипта пиесите-миниатюри са само с жанрови заглавия („миниатюри“)³. Единствената с програмно заглавие е „Гайда“, която според бележките на автора е създадена на 1 юни 1946 г. На същата дата са записани и „Приказка и танц“, но отново като „миниатюри“, без програмни заглавия. Няколко години по-късно Димитър Ненов оркестрира „Песен“, но със заглавие „Миниатюра ми минор“, а програмните заглавия на останалите пиеси поставя поетапно. Под ръководството на Димитър Ненов композиторите Иван Стайков и Александър Райчев оркестрират целия цикъл. Оркестровият вариант на Иван Стайков е за симфоничен оркестър, като при изпълнението ѝ за пръв път в Разград през 1998 г. миниатюрата „Прелюд“ е повторена в началото и в края на цикъла. Оркестрацията на Александър Райчев е за по-малък струнен оркестър.

Димитър Ненов въплъщава в пиесите си образи със специфичен национален колорит, които често имат силно изразен самобитен характер. Пиесите в цикъла са с ясно обособен тематичен материал. В някои от тях се усеща силна връзка с фолклорните традиции, както и вплитане на белези от народните песни („Танц“, „Песен“, „Стакато“, „Гайда“). Останалите могат да

³ Смилков, Ромео. Цит. съч., с. 315.

се „оформят“ като пиеси, сътворени въз основа на западноевропейските класико-романтични принципи на изграждане („Прелюд“ и „Пасторал“)⁴.

Пиесата „Прелюд“ започва с осемтактова тема с акордова структура и тържествен характер. Структурата на пиесата е куплетно-вариантна и се основава на четирикратно провеждане на темата. Първото провеждане е в основната тоналност C dur, при второто темата се транспонира на терца по-високо E dur, третото провеждане е структурно разширено с елементи на разработъчност, а четвъртото е с мащабно нарастване на регистровото звучене. И четирите провеждания на темата са свързани посредством резки динамични контрасти, които са характерни за целия цикъл „Миниатюри“.

Пиесата „Приказка“ е с напевен характер. Темата е дълга 8 такта, но – типично за фолклорните принципи – е изградена на базата на четирикратно вариантено провеждане на една двутактова фраза. Тази фраза е типично фолклорна, изградена чрез постепенно движение, а при варирането ѝ е запазена ритмическата пулсация от две осмини и една четвъртина. За пиесата Димитър Ненов казва: „Характерната линия на българската песен е това, че

⁴ Караиванова, Бинка. Клавирните миниатюри на Димитър Ненов като проекция на стила му. <http://journals.uni-vt.bg/getarticle.aspx?aid=1354&type=.pdf>.

тя започва отвисоко (или почти веднага) и след това слиза и започва да се лъкатуши...“⁵. Това свързва пиесата с фолклорните традиции и българските народни песни.

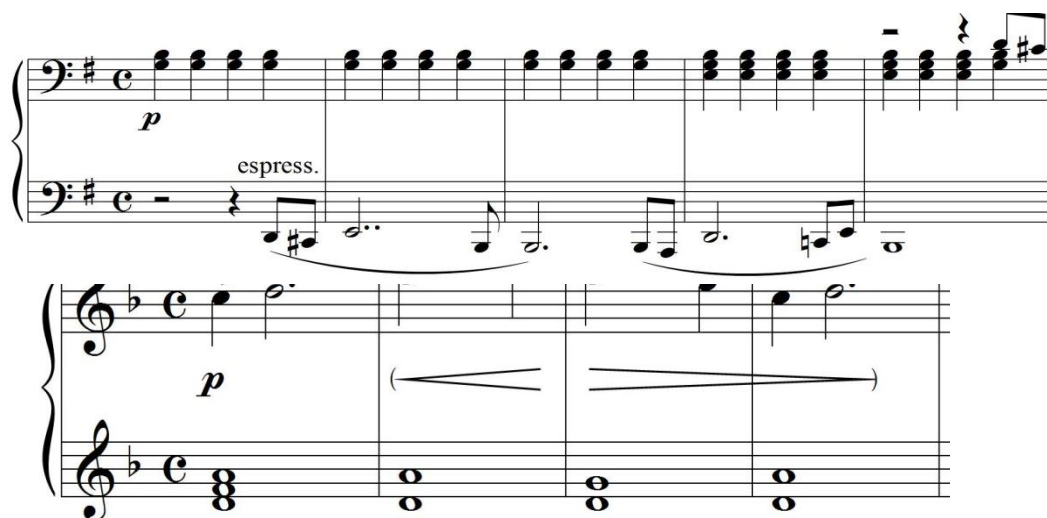
Пиесата „Танц“ е в проста двуделна форма с два еднотипни дяла в бързо темпо и танцувален характер. Изграждането на темата е постигнато чрез постоянно вариране на основното мелодично ядро. Тя е контрастна на пиесата „Приказка“ и отново е изградена чрез ритмични и динамични контрасти.

Пиесата „Песен“ звучи благородно, спокойно и осъзнато. Темата е изградена чрез дълги нотни стойности, което дава усещане за безмензурност. Тя представлява четиритактова структура, изградена от две фрази на

⁵ Цит. по: Смилков, Ромео. Цит. съч., с. 318.

вариантна основа. Въпреки кратката форма темата се разгръща мощно динамически от *p* до *ff*, което носи усещане за нестихващи дълги нотни трайности.

Пиесата „Стакато“ също е кратка по форма. С нея Димитър Ненов насочва вниманието към един специфичен проблем – щриха стакато. Пиесата е бърза и създава усещането за непрекъснато движение, *perpetuum mobile*. Темпото, щрихът и лекотата, с която трябва да бъде изпълнена, я правят най-трудната в технически план пиеса от цикъла.

Пиесата „Пасторал“ е в двуделна форма с разширена кода. Темата е минорна с подтоничен тон, тя е кратка, с характерния фолклорен секундов ход. Първият дял на пиесата е изграден от три полуизречения, всяко от по четири такта, с обширно заключение. Вторият дял също се състои от три полуизречения, но с развиващ характер. Не можем да не отбележим огромното сходство между тази миниатюра с прелюда „Стъпки в снега“ на Клод Дебюси. Сходството не е само в известния секундов ход, но и в композиционната техника.

Пиесата „Гайда“ започва от същия тон, от който завършва „Пасторал“ – Ре от контра октава като оргелпункт на миниатюрата, който резонира в ре от голяма октава и „отшумява“⁶ в тоническата квинта на първа октава. Контрастна на миниатюрата „Пасторал“, тя е в бързо темпо с непрекъснати шестнадесетинови движения, носещи усещането за вибрираща, „ручаща гайда“⁷.

Библиография

Караиванова, Бинка. Клавирните миниатюри на Димитър Ненов като проекция на стила му.

<http://journals.uni-vt.bg/getarticle.aspx?aid=1354&type=.pdf>

Смилков, Ромео. Клавирната музика на Димитър Ненов, София/Пловдив 2017. <http://georgichimshirov.com/index.html>

Регламент на VII Национален конкурс „Димитър Ненов“ – 2019 г., Разград.
<http://dnenov-competition.com>

⁶ Пак там, с. 312.

⁷ Пак там, с. 313.